

Vluchtelingenadvocaat in Servië anno 2003

Justus Candido¹

Voormalig Joegoslavië is bijna geheel uit het nieuws verdwenen, terwijl de grote aantallen vluchtelingen in onder meer Servië de ontwikkeling naar democratie bemoeilijken. De Nederlandse organisatie International Alliances verschaft juridische bijstand aan de vluchtelingen: ze regelt documenten die nodig zijn voor een dubbele nationaliteit en start procedures voor pensioen, bankrekening en huisuitzetting van 'tijdelijke bewoners'.

Foto's: Jeroen Swolfs

Als de vluchtelingen de benodigde documenten hebben, kunnen ze procederen om bijvoorbeeld hun huis of bankrekening terug te vorderen

In de Statenunie Servië en Montenegro bevinden zich op dit moment nog ruim een half miljoen vluchtelingen uit Kroatië en Bosnië en ‘interne’ vluchtelingen uit Kosovo. Dit drukt zwaar op een bevolking van ruim 10 miljoen inwoners. De meest kwetsbaren, een groep van ongeveer 25.000 vluchtelingen, leven in zogenaamde ‘collective centers’, leegstaande hotels of barakken die bedoeld waren als tijdelijke opvang. De meesten van hen leven hier al sinds 1995. De Nederlandse Stichting International Alliances (AI, zie kader) regelt samen met de lokale organisatie Humanitarian Centre for Tolerance and Peace (HCIT) te Novi Sad, Servië, dat advocaten en psychologen dagelijks deze centra en steden met veel vluchtelingen bezoeken.

NOVA PAZOVA

Manoevrerend tussen alle gaten in de weg vergezellen we advocate Radmila Padečanin (28), psycholoog Zoran Todorovski (38) en ‘field officer’ Radmilo Ratković (51) op weg naar Nova Pazova. Grauwe, vervallen barakken doemen op, afgescheiden door onverharde stoffige paden. Een maand geleden, toen een laag ijs van 20 centimeter begon te smelten, moet het allemaal modder zijn geweest. In dit ‘collective center’ wonen ongeveer 300 vluchtelingen, waarvan het overgrote deel uit Kroatië afkomstig is.

In het kleine, sober ingerichte kantoortje begint een vrouw direct haar probleem voor te leggen, terwijl een andere vrouw en een man meeluisteren. De vrouwen zijn gekleed zoals je dat verwacht in Zuidoost-Europa: hoofddoekje, wollen trui met daarop mouwloos wollen vest, wijde rok over de knieën, maillot plus dikke sokken en pantoffels annex klompen.

Radmila legt uit dat deze vrouw uit Knin,

Kroatië, afkomstig is. Ze wil terugkeren naar haar geboorteplaats, maar heeft geen documenten. In Knin staat ze niet in de boeken geregistreerd, waarschijnlijk omdat deze verbrand zijn tijdens de oorlog. Normaal gesproken had ze via het Kroatische consulaat in Subotica een procedure moeten starten. Dit is voor haar praktisch bijna onmogelijk, en het zou tevens een jaar duren. In de tussentijd kan ze niet naar Kroatië, waar ze de herbouw van haar huis moet regelen. Verder heeft ze op dit moment geen toegang tot haar bankrekening in Kroatië en heeft haar man problemen met het verkrijgen van zijn pensioen. Ook hij heeft geen papieren en staat niet geregistreerd. Daarom regelt Radmila een paralegal in Knin, die op korte termijn de gewenste documenten voor haar zal regelen.

GEVLUCHT

Op het kantoor van HCIT in Novi Sad, vertelt directeur Ratko Bubalo (50) waarom het werk van de advocaten en psychologen zo belangrijk is. Hijzelf is ook gevlucht uit Kroatië, zoals de meeste advocaten van HCIT. In 1990 kwam Tudjman aan de macht in Kroatië. Om de internationale gemeenschap te tonen dat hij niet louter nationalistische beweegredenen had, vroeg hij Bubalo, een Servische Kroaat, zitting te nemen in zijn kabinet. Bubalo, destijds ‘chief of cabinet’ van čuvar (de voorganger van Tudjman) en later secretaris van het parlement van het onafhankelijke Kroatië, bedankte voor de eer, maar merkte meteen dat hij en zijn familie uitgerangeerd waren in Zagreb. De situatie werd steeds bedreigender, tot Bubalo in 1994 besloot naar Novi Sad te vluchten.

Volgens Bubalo zijn de vluchtelingen zonder juridische randvoorwaarden niet in staat de volgende, essentiële stap te zetten: integreren of terugkeren. Zij blijven dan in de eerste fase hangen, die volgens Bubalo al veel te lang heeft geduurd: ongeveer zeven jaar. Al die tijd gebeurde er niets en leefden

vluchtelingen in erbarmelijke omstandigheden. ‘Indien regeringen geen economische vooruitgang kunnen laten zien’, zegt hij, ‘ontstaat er een voedingsbodem voor irrationele argumenten. In een dergelijk klimaat kan nationalisme herleven.’

DUBBELE NATIONALITEIT

Door het regelen van documenten (uittreksels van geboorteregisters, bewijzen van burgerschap, pensioendocumenten, reisdocumenten) kunnen mensen actie ondernemen: een procedure initiëren om bijvoorbeeld hun huis, pensioen of bankrekening terug te vorderen of simpelweg de grens oversteken.

De aanvragen voor documenten en zaken worden door de advocaten in Servië gedaan. Deze worden op het kantoor in Novi Sad geanalyseerd en via IA uitgezet bij een advocatennetwerk in Kroatië. Voor de meeste vluchtelingen is het nagenoeg onmogelijk om dit zelf te regelen; zij hebben bovendien daarvoor het geld niet. Nadat de documenten zijn geregeld of de zaken zijn gevoerd, worden deze weer teruggezonden naar Novi Sad, waarna de advocaten deze weer uitzetten in de verschillende *collective centers*.

Een van de successen van het juridische programma is het realiseren van de mogelijkheid van een dubbele nationaliteit in voormalig Joegoslavië. Was een vluchteling uit Kroatië die nu in Servië verbleef Kroaat of Joegoslaaf (Serviër)? De keuze had ellendige gevolgen, want als hij koos voor de Kroatische nationaliteit stond dat integratie in Servië in de weg en als hij opteede voor de Joegoslavische (Servische) nationaliteit kon hij niet langer aanspraak maken op de rechten die hij in het verleden in Kroatië had opgebouwd.

PENSIOEN

In het voormalige Joegoslavië had iemand die vijftien jaar had gewerkt, recht op een pensioen vanaf zijn 65ste levensjaar. Na het uiteenvallen van Joegoslavië gold deze regel voor zowel Servië als Kroatië, met de kanttekening dat deze 15 jaar wel in Servië of Kroatië doorgebracht moesten zijn. Iemand met 12 jaar arbeidsverleden in Kroatië en 14 jaar in Servië had onder de oude regeling wel recht op pensioen vanaf zijn 65ste, maar in

1 Justus Candido was tot 1 februari 2003 advocaat en is thans werkzaam voor International Alliances te Novi Sad.

INTERNATIONAL ALLIANCES

Met de start van het grensoverschrijdende programma van IA in 2000 (zie ook *Advocatenblad* 2000-17) werd het oplossen van juridische en administratieve problemen van vluchtelingen in het vooruitzicht gesteld. Het programma wordt gefinancierd door het Nederlandse Ministerie van Buitenlandse Zaken. Het IA is inmiddels ook begonnen aan het Confidence Building Programme in Bosnië-Herzegovina: onder meer trainingen voor advocaten, rechters en officieren van Justitie. De Nederlandse Orde van Advocaten ondersteunt dit programma evenals de verschillende Ordes in Bosnië-Herzegovina. IA begint thans de samenwerking met Advocaten zonder Grenzen in Nederland.

IA is naast financiële steun, op zoek naar steun voor de verscheidene activiteiten die zij ontwikkelt in Bosnië-Herzegovina. Informatie: Justus Candido (jcandido@intall.org of 00 381 21 25923).

de nieuwe staten in geen van beide, aangezien de staten over en weer de opgebouwde pensioenrechten niet erkennen. Hieromtrent hebben de advocaten van HCIT vele zaken gevoerd. Een lichtpunt is dat in maart van dit jaar de Kroatische en Servische regering eindelijk een verdrag hebben ondertekend, dat de situatie zou moeten vereenvoudigen.

Bubalo benadrukt het succes van het project: er zijn al meer dan 6.000 documenten geregeld en 300 zaken gevoerd. Op dit moment kunnen de advocaten echter nog maar 20 documenten per maand innemen aangezien de fondsen opraken. De focus van de internationale gemeenschap heeft zich van voormalig Joegoslavië verlegd naar andere gebieden. Het gevoel leeft dat alles inmiddels wel opgelost zal zijn. Het tegendeel is echter het geval, aldus Bubalo. Van de Servische regering valt ook niet veel te verwachten, aangezien er zich altijd meer urgente problemen lijken voor te doen en het vluchtelingenprobleem politiek geen dankbaar onderwerp is. Volgens Bubalo worden vluchtelingen in Servië ook met de nek aangekeken.

TIJDELIJKE BEWONERS

Het gesteun van een oude blauwe Skoda kondigt advocaat Dučan Starevič (43) aan. In India is vandaag het spreekuur, gesitueerd in het kantoor van het Rode Kruis. In de ruimte van ongeveer 4 bij 5 meter staan drie bureaus. Tegenover psychologe Maya Petakov (31) zit Dučan; ze houden tegelijk spreekuur, in de continue aanwezigheid van ongeveer tien mensen. Openlijk worden psy-

chische en juridische problemen besproken, waarbij niemand ervoor terugschrikt zich ongevraagd in de hoogstpersoonlijke gesprekken te mengen.

De meeste mensen zijn al sinds 1995 vluchteling en bevinden zich in een moeilijke situatie. In Servië zijn de perspectieven ronduit slecht en terugkeer naar Kroatië is nagenoeg net zo lastig. De aanwezigen hebben zelfs deze keuze niet, omdat ze de nodige documenten ontberen of omdat bijvoorbeeld hun huis nog is bezet.

Dučan vertelt dat van alle vluchtelingen tot nu toe slechts 10% is teruggekeerd. Het overgrote deel wil niet terugkeren, maar

heeft nu ook geen perspectief in Servië. Dit zou sterk veranderen wanneer ze hun huis in Kroatië konden verkopen of hun opgebouwde pensioen konden ontvangen. Vaak zijn de huizen nog bezet en moet er eerst een procedure worden gevoerd om de 'tijdelijke bewoners' uit huis te laten zetten.

Zelf was Dučan rechter in Kroatië en is hij gevlucht naar Servië. Na de oorlog besloot hij zich te wijden aan het verlenen van hulp aan lotgenoten.

BOEMAN

Servië leeft met de erfenis van Milošević: acht jaar economische sancties, de gevoerde oorlogen plus de bombardementen van de NAVO in 1999 en een enorme corruptie. Het is de boeman van Europa, economisch gaat het slecht en bovendien is kortgeleden de premier vermoord. Een enorme klopjacht volgde met duizenden arrestaties en een alsmaar voortdurende noodtoestand. Zowel intern als extern is er geen aandacht voor de vluchtelingenproblematiek. De toekomst zal leren of Europa opnieuw de ogen sluit voor de problemen in hun 'achtertuin' of dat het actief oplossingen helpt zoeken voor de vluchtelingen, zodat de druk enigszins van de ketel wordt genomen. ●

